

Bůh u Aristotela / Aristotelés o „bohu“

Aristotelés považuje za možné teoreticky „nahlédnout“ jak neměnnost, tak změnu. Jestliže však „theologii“ jako nejvyšší ze tří disciplín „první filosofie“ vymezuje jako tu, která „nazírá“ to, „co je jedno a co je neměnné“, neuvádí žádný specifický důvod pro předpoklad neměnnosti „předmětu“ této „vědy“, ale má za to, že „neměnné“ jsou všechny příčiny (s. 167, Kříž), tudíž i tato, a ta dokonce „především“ (tamtéž). A jiné důvody vedou Aristotela zase k tomu, že mezi mnoha příčinami musí být nějaká jako „první“, a proto chápe „boha“ jako „první příčinu“ – a ta může být jen jediná. Jak můžeme za dnešního stavu myšlení na tuto koncepci kriticky navázat? Především se musíme principiálně distancovat od pojetí tzv. neměnnosti resp. věčnosti: nic v tomto světě není neměnné ani věčné, ani svět sám. Tím je ovšem zpochybněna i koncepce „věčných příčin“, ale my ji zpochybníme ještě důkladněji tím, že se distancujeme nejen od jejich věčnosti, ale od příčinnosti (kauzality) samé. Tomu, co Aristotelés považuje za „jedno a neměnné“ a čemu říká „bůh“, co zařazuje do světa jako zvláštní, nejvyšší „rod“ jsoucího, nemůžeme tedy přiznat ani neměnnost a věčnost, ani charakter první (či poslední) příčiny, ale ani povahu „jsoucího“ (tj. vnitrosvětneho jsoucího). Zbývá otázka jeho „jedinosti“: jaký důvod můžeme uznat za platný pro předpoklad „jedinosti“ prvního či posledního „základu“ a „zdroje“ všeho, co vzniká „rozením“ (neboť „rody“ a „druhy“ odkážeme mezi abstrakce, tedy záležitosti myšlenkového přístupu a jeho konstruovaných „modelů“)? Mám za to, že tady lze legitimně na Aristotela navázat, ale že je třeba najít pravé důvody pro takový předpoklad. (Aristotelés, myslím, žádné důvody neudává, uvádí jen argument hierarchie; ve skutečnosti však právě předpoklad neměnnosti a věčnosti zůstává od počátku v rozporu i s pochopením „příčinnosti“ a vůbec vztahu mezi příčinou a účinkem, neboť nechává v nejasnosti tu okolnost, že jedna jediná „první příčina“ může vést nejen k mnoha „následkům“, ale dokonce k mnohosti všech příčin vůbec. Nelze přehledně nahlédnout, jak jediná a vnitřně jednotná „příčina“ může „zapříčinit“ jednak něco od ní odlišného, jednak vůbec mnohého a různého.)

(Písek, 081116-1.)